

De Japanse lariks, *Larix kaempferi*, viermaal de boom op de omslag in 2010

Bij de keuze voor een boom op de omslag werd uit meerdere kandidaten *Larix kaempferi* verkozen, wederom dus een boom uit het Verre Oosten. Kun je bij de *Paulownia* (de keuze van 2009) er nog over klagen dat in ons land de bloei vaak niet tot zijn recht komt, *Larix kaempferi* voelt zich goed thuis in ons klimaat. Toch zie je deze mooie naaldboom eigenlijk veel te weinig in tuinen en openbaar groen!

Larix, één van de weinige bladverliezende naaldbomen, is typisch een boom van het hooggebergte of het hoge noorden. In de Alpen en de Himalaya groeit ze vaak bij de boomgrens. De enige uitzondering hierop zijn populaties van de Europese *Larix* in Polen bekend als *L. decidua* subsp. *polonica*, die gewoon van nature in het Poolse laagland groeien. *Larix* kan tot 50 m hoog worden en ooit werd in de VS een 80 m hoge *L. occidentalis* geveld. Het hout is bijzonder duurzaam, watervast en vindt veel toepassing o.a. voor scheepsrompen, schuttingen en als bouwhout. De twijgen bestaan uit langloten bezet met kortloten met een krans van frisgroene naalden. Net als bij andere naaldbomen zorgt de wind voor de bestuiving. De kegels die niet uiteenvallen hebben zaadschubben met in de oksel twee gevleugelde zaden.

Een fraaie oude *Larix gmelinii* var. *olgensis*
in de Botanische Tuin van Tartu, Estland
Foto: Wout Kromhout

Monocarpe twijgen

Bij wat oudere bomen van *Larix* vallen altijd de dode twijgen op, op de grond of nog aan de boom. Eerder werd al opgemerkt dat de twijgen bestaan uit langloten met daarop kortloten. Deze kortloten maken elk jaar een nieuw kransje naalden totdat na zo'n 4-5 jaar geen naalden meer verschijnen, maar kegeltjes. De mannelijke kegeltjes, die het talrijkst zijn, zijn naar beneden gericht. De vrouwelijke kegeltjes staan juist rechtop. Met het produceren van deze kegeltjes is de hele twijg ten dode opgeschreven. De boom reageert er op door op de horizontale takken weer nieuwe twijgen te produceren. Beide soorten kegeltjes verschijnen aan dezelfde twijgen. *Larix* is dus een duidelijk voorbeeld van een éénhuizige boom.

De wetenschappelijke naamgeving van de Japanse lariks

Philip Miller beschreef in 1768 het geslacht *Larix* met als enige soort de Europese *Larix decidua*. *Larix* was een oude Latijnse naam voor de boom. De Nederlandse naam Lork stamt daar duidelijk van af. De naamgeving van de Japanse soort *Larix kaempferi* verliep nogal omslachtig. Engelbert Kaempfer beschrijft in 1712 in zijn *Amoenitatum Exoticarum* V, p. 883, een Japanse conifeer als *Seosi*, vulgo *Kara maatz Nomi*. *Larix conifera*, *nucleis pyramidatis*, *foliis deciduis*. Dit betrof zonder twijfel de conifeer die we nu kennen als *Larix kaempferi*. Refererend naar deze conifeer van Kaempfer beschreef Carl Thunberg (*Flora Japonica*, p.275) in 1784 *Pinus larix*, een naam die Linnaeus in 1753 al aan de Europese *Larix* had gegeven. In 1832 ontdekte de Britse botanicus Aylmer Bourke Lambert de fout van Thunberg en noemde de soort in zijn *Description of the Genus Pinus* (ed. 3. p.7) *Pinus kaempferi*. Een erg vreemde eend in de bijt was het op dat moment niet, want in navolging van Linnaeus plaatste hij ook *Abies*- en *Picea*soorten in dit geslacht. In 1842 beschreven Siebold & Zuccarini in *Flora Japonica* (II. 12, t. 105) de soort als *Abies leptolepis*, die echter door George Gordon

(1801-1893) in 1875 in de tweede editie van *The Pinetum* naar *Larix* werd overgebracht: *Larix leptolepis* (Sieb. & Zucc.) Gordon. Dit viel Lambert's naam al eerder ten deel toen in 1856 Elei-Abel Carrière Lambert's *Pinus kaempferi* in *Larix* plaatste. Zo vinden we in alle dendrologische standaardwerken de soort als *Larix kaempferi* (Lamb.) Carr. vermeld. Hiermee was de verwarring niet helemaal opgelost want de soortnaam *kaempferi* werd door Gordon in 1858 ook gekoppeld aan het Chinese geslacht *Pseudolarix*. Dit gesjoemel met de soortaanduiding *kaempferi* gaf aanleiding tot hevige polemieken o.a. in het tijdschrift *Taxon* met zelfs voorstellen voor aanpassing van de Botanische Code. Kaempfer bestudeerde alleen de Japanse flora en de Chinese conifeer kennen we nu als *Pseudolarix amabilis*.

Systematiek van het geslacht *Larix*

Het geslacht *Larix* telt 11 soorten, maar er is onduidelijkheid over de status van de Noord-Aziatische soorten *L. gmelinii* en *L. sibirica*, waarvan de arealen elkaar overlappen, resulterend in veel bastaardering en intraspecifieke taxa. Daarnaast worden de populaties van *L. gmelinii* in N.W. China, die gescheiden zijn van de rest van de soort, wel onderscheiden als een aparte soort *L. principis-rupprechtii*. In het geslacht worden op basis van al of niet uitstekende dekschubben van de kegels twee groepen onderscheiden. De Sectie *Larix* met niet uitstekende dekschubben telt de soorten *L. decidua*, *L. gmelinii*, *L. kaempferi*, *L. laricina* en *L. sibirica*. Sectie *Multiseriales* met uitstekende dekschubben omvat de soorten *L. griffithiana*, *L. himalaica*, *L. lyalii*, *L. mastersiana*, *L. potaninii* en *L. occidentalis*. Recente onderzoeken van het Chloroplast DNA en het Ribosomaal DNA resulteerden voor beide in het onderscheiden van drie clusters waarbij alleen *L. sibirica* in verschillende clusters terecht kwam. De eerste cluster bevatte de drie Noord-Amerikaanse soorten *L. laricina*, *L. lyalii* en *L. occidentalis*. De tweede cluster, de Zuid-Aziatische soorten *L. griffithiana*, *L. himalaica*, *L. mastersiana*, *L. potaninii* en als

Larix kaempferi zoals afgebeeld in *Flora Japonica* van Siebold & Zuccarini (1842)

buitenbeentje *L. sibirica*. De derde cluster de Europees en Noord-Aziatische soorten *L. decidua*, *L. gmelinii* en *L. kaempferi*.

Larix kaempferi

De Japanse lariks, Japanse naam Kara-matzu, groeit van nature in de subalpine zone in het hart van het zuidelijke deel van het Japanse hoofdeiland Honshu. Ze is ook zeer belangrijk in de Japanse bosbouw en maakt 10 % uit van het bosareaal. In de sierteelt is ze populair als bonsai. Het zijn tot 45 m hoge bomen met een brede kegelvormige kroon. De schors schilfert af in lange smalle stroken. De takken zijn afstaand, later afbuigend. De jonge scheuten zijn aanvankelijk berijpt en later roodachtig bruin. De 25-30 blauwachtige spiraalsgewijs ingeplante naalden zijn vlak aan de bovenzijde en met aan de onderzijde twee witte strepen en een duidelijke rib. De kegels zijn bolvormig met onzichtbare dekschubben en talrijke zaadschubben. De vleugels van de zaden zijn half eirond en even lang als de zaadschub.

De vermaarde Engelse boomkweker James G. Veitch (1815-1869) importeerde tegelijk met veel andere planten *Larix kaempferi* in 1861 uit Japan in Engeland. In cultuur werd ze toch vooral van betekenis in de bosbouw, al is ze daarin weer van minder belang dan de krui-

sing met de Europese *Larix*, *Larix x marschinsii* (syn. *L. eurolepis*). De hybride ontstond rond 1900 in Dunkled in het Britse graafschap Perthshire en bleek zeer groeikrachtig.

Van alle soorten telt de Japanse lariks de meeste cultivars, waaronder een groot aantal dwergvormen. Een aantal is geselecteerd om de mooie blauwe kleur van de naalden of om de fraai afhangende twijgen. 'Diana' is een selectie met sierlijk gedraaide twijgen.

Ze werd, evenals 'Blue Dwarf', op de 'Flora Nova' in 1987 in Boskoop bekroond met een Gouden Medaille en beschouwd als de beste nieuwe conifeer van de tentoonstelling. In 1989 werd door de Keuringscommissie van de KVBC aan 'Blue Dwarf' en 'Little Blue Star' een Getuigschrift van Verdienste verleend. De laatste bekroningen dateren van 1990 toen op de tentoonstelling 'Herfstweelde 1990' aan 'Cupido' een Gouden en aan 'Blue Ball' een Zilveren Medaille werd toegekend.

Larix kaempferi 'Diana', een selectie met sierlijk gedraaide twijgen, in winterrust

Foto: Ineke Vink

